İnceleme

CUMHURİYET SONRASI TÜRK HEYKEL SANATI EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE HEYKEL EĞİTİMİNDE SOYUTLAMA

Necmettin YAĞÇI[1]

Öğretim Görevlisi Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, yagcinecmettin(at)gmail.com , ORCID: 0000-0002-8894-5927

Yağçı, Necmettin. "Cumhuriyet Sonrası Türk Heykel Sanatı Eğitimini Etkileyen Faktörler ve Heykel Eğitiminde Soyutlama" idil, 60 (2019 Ağustos): s. 1049–1062. doi: 10.7816/idil-08-60-10

Öz

1883'te Batılı anlamda sanat eğitimi veren Sanayi-i Nefise Mektebi açıldı. Eğitimlerini Cumhuriyetten önce bu kurumda tamamlayan İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk ve Nijad Sirel hem özgün ve olgun heykel çalışmalarını Cumhuriyet döneminde vermişler, hem de Türk heykel sanatını gelecek nesillere taşıyacak heykel sanatçılarını yetiştirme görevini üstlenmişlerdir. Cumhuriyet sonrası ilk dönemlerde, modern ve çağdaş sanat eğitimi vermek amacıyla, yurt dışına gönderilen sanat eğitimcisi ve sanatçılar sayesinde, çağdaş heykel eğitiminin temelleri atılmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi ve Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünde, alanında yetkin sanat eğitimcilerin katkıları ile yetişen yeni sanatçılar, Türk heykel sanatı içinde yerlerini almışlardır. 20. yüzyılda endüstrinin gelişimi ile plastik sanatlarda "form" değişime uğrar. Natüralist ve Gerçekçi form yerini deformasyon ağırlıklı veya geometrik soyutlanmış formlara bırakır. Türkiye'ye gecikmeli de olsa yerleşen bu anlayış, sanatçı ve sanat eğitimcilerinin vasıtasıyla çok kısa bir sürede geliştirildi. 1950'li yıllarda Akademi'de heykel sanatı eğitimciliğini yüklenen sanatçılarımız, gördükleri eğitimin etkisiyle doğada gördükleri "gerçeklikten" tam olarak ayrılmamış olmakla birlikte, Batı'daki modern biçimsel arayışların ve sosyal etkilerin ön planda olduğu bir heykel eğitimi verdiler. Nesnenin dış gerçekliğine sırtını dönmeyen bu soyutlama anlayışında bazı sanatçılar deformasyon bazılarında da biçimleri parçalama yöntemiyle biçimsel çözümlemelere yöneldiler. Bu dönemde Türk heykel sanatında soyutlama, sanatsal üretimin başlıca eğilimi olmuştur. Doğa ile ilgili biçimlemede soyutlama yapılırken gerçekçi bir anlayıştan uzaklaşarak, yorum getirilen bu nesneler, yine doğadan izler taşır.

Anahtar Kelimeler: heykel sanatı, sanat eğitimi, form, soyutlama

Makale Bilgisi
Geliş: 7 Haziran 2019 *Düzeltme: 28 Haziran 2019* *Kabul: 1 Temmuz 2019*
DOI: 10.7816/idil-08-60-10

© 2019 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

19. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı Devletinde akademik anlamda, resim - heykel sanatı ve eğitimi kurumsallaşmamıştır. Avrupa ile geliştirilen siyasi ve kültürel ilişkiler, özellikle Sultan Abdulaziz'in Avrupa gezileri sonrası sanat alanına hoşgörülü yaklaşımı resim ve heykel sanatlarının yavaş yavaş Osmanlı'da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu yüzyıldan itibaren Batılılaşmanın etkisiyle oluşan, yenileşme hareketleriyle birlikte, 1882 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi sanat eğitimine başlamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra da reform ve kalkınma hareketleri sanat alanında da etkisini göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 1922'den başlayarak verdiği çeşitli söylevlerde öğretmene, sanatçıya, ressam ve heykeltıraşlara görevler düştüğünü açıkça dile getirmiştir. Onlardan, yaşanan Kurtuluş Savaşını, bunun nedenlerini, uygar bir Türkiye'nin dünya üzerindeki varlığını tanımak istemeyenlere anlatmaları gerektiğini belirtmiş, dünyada uygarlaşmış, kentleşmiş, ilerlemiş, gelişmiş olmak isteyen ulusların mutlak heykeltıraş yetiştirmeleri ve heykel yapmaları gerektiği üzerinde durmuştur. Heykele olan çekincenin din ile ilişkisine değinerek bu konudaki görüşlerini "Münevver ve dindar olan milletimiz terakkinin esbabından biri olan heykeltıraşlığı azami derecede ilerletecek ve memleketimizin her köşesi ecdadımızın ve bundan sonra yetişecek evlatlarımızın hatıratını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir" sözleriyle açıklamıştır (Yasa Yaman, 2011:s.177-190). Ellibol ise bu konudaki düşüncelerini Atatürk ve Resim-Heykel isimli yayınında, şu şekilde açıklamıştır: "Mustafa Kemal Atatürk, yönetim alanında olduğu gibi sanatın her alanında getirdiği yenilikçi anlayış, Cumhuriyet Türkiyesinin kültür politikasının temellerini oluşturmuştur. Atatürk toplumu ulusal kültür ve sanat konusunda biçimlendirmiş ve sosyal yapıyı değiştirmiştir. Kendisi sanat gelişimini kısa bir zamana sığdırmış ve uygulatmıştır (Elibol, 1973:90-95).

Sanata ve kültüre çok büyük bir önem verilen bu dönemde ulusun kurtarıcısı, Atatürk'ün milli birlik ve beraberliğimizi yansıtan Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın sahnelerini tasvir eden heykeller ve rölyefler yapılmıştır. Yapılan bu heykeller, Özcan'a (2009) göre: "Cumhuriyet rejiminin halka benimsetilmesi ve ulusal bilincin uyandırılmasına hizmet ettiği gibi halkın heykele olan ön yargılarının giderilmesi ve halka benimsetilmesinde önemli rol üstlenmişlerdir. Bir yandan halkın heykele olan sempatisi ve heykelle bütünleşmesi sağlanırken diğer yandan da çağın diğer sanat ürünleriyle birliktelik sağlanmıştır. Cumhuriyet döneminde yaşanan bu gelişmeler, Türk toplumu için eğitici nitelikli olmuş, aynı zamanda heykel sanatının gelişimi de izlenmiştir" (Özcan, 2009:75).

Atatürk, 16 Mart 1923'te Adana Türk Ocağında yaptığı konuşmada şöyle diyor. "Bir Milleti yaşatmak için bir takım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en mühimlerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak ve sakat bir kimse gibidir. Hatta kastettiğim manayı bu sözde ifadeye kafi değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." (Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, 1990:s.52)

1.1 Sanat eğitimini etkileyen faktörler ve heykel eğitiminde soyutlama

Heykel eğitimi için Avrupa'ya giden ilk heykelcilerimiz, dönemin teknik ve sanayileşme süreciyle orantılı sanat anlayış ve yeniliklerini benimsemek yerine, daha çok klasik ve natüralist bir heykel anlayışını tercih ederler. Cumhuriyet'in ilan edilişine kadar geçen süreçte Türk heykel sanatçılarının doğa gözlemi ve Batı'nın yeni heykel anlayışı konusundaki arayışları konusunda Yağcı (2017) şöyle demektedir:

> "1882-1923 yılları arasında ki bu dönemde Türk Heykel sanatçıları, klasik heykel anlayışı içerisinde heykelin özünü anlama çabaları verirken aynı dönem batı dünyasında ise heykelde teknolojinin tüm olanaklarından faydalanma yolları aranmaktadır. Dolayısıyla istenmeyen bir sonuç olarak Türk heykeltıraşları 40-50 yıllık geriden takiple bu sanat dalındaki serüvenlerine başlamış oluyordu. Bu geriden takip 1930-1935 lere kadar sürüp gitmiştir." (Yağçı, 2017:6)

1937 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel atölyesi şefi olan Rudolf Belling Akademi'de görev yaptığı 1955 yılına kadar figüre dayalı klasik eğitim vermeyi tercih etmiştir. Akademide bu dönem Belling'in etkisiyle Heykel eğitim sistemi tamamen değişmiş yeni bir metod ve disipline ve belli ilkelere oturtulmuştur. Heykel bölümünü altı atölyeye ayırmıştır. Sağlam bir heykel yapabilmek için öğrencilerinden desen, biçim, hacim, boşluk, doluluk ve oran ilkelerini çok iyi bilmelerini istemiştir.

Belling'in heykel eğitimini, doğa etüdü ve doğanın plastik yorumuna dayalı olarak sürdürmesi ve soyut

çalışmaları yalnızca kişisel deneylerinde kullanması, akademi içinde kendisine karşı tepkilerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. (Resim 1-2)

Resim 1. Rudolf Belling (kaynak: Staatlice Museen Zu Berlin) Resim 2. Rudolf Belling (kaynak.St.Mus: http//www.smb.museum)

Resim 2. Rudolf Belling (kaynak.St.Mus : http//www.smb.museum)

Belling'in öğrencisi olan bazı sanatçılar akademiden sonra eğitimlerini yurt dışında devam ettirmişler ve eğitimleri sırasında çağdaş akımlardan etkilenerek yurda dönmüşlerdir. Böylelikle 1950'li yıllardan sonra heykel sanatımızın modern akımların etkisinde kalmıştır. Çağdaş akımların Akademi'de öğretilmesi ise 1950 yılında Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu'nun atölye hocaları olarak görev almasıyla başlamıştır. Akademideki eğitimlerinden sonra gittikleri Paris'te soyut çalışmalardan etkilenen İlhan Koman ve Şadi Çalık'la bu dönem hız kazanmıştır.

Bu yıllarda Batı'ya egemen olan "Soyut Sanat"a ilgi duyan sanatçılar, bu sanatı, yurda döner dönmez, malzeme ve form denemeleri şeklinde uygulamaya başlamışlardır. İlhan Koman, Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu tarafından öncelikle uygulanmaya başlanan "Soyut Sanat", Akademi heykel bölümü eğitimini de etkilemiştir. Başlayan yeni dönem, aynı zamanda heykel etkinliklerinin de artmasına yol açmıştır. "Gerek yurt dışından getirilen sergiler, gerekse yurt içinde açılan sergileri dünyadaki sanat gelişmelerini Türk heykeltıraşları ile yüzleştiriyor ve ufuklarının genişlemesine olanak sağlıyordu." (Yağçı, 2017:s.39-40)

1.2 Kavram olarak heykel sanatında soyutlama

Soyutlama, bir kavramın içeriğini azaltma veya indirgeme süreci ya da başka bir deyişle basitleştirme stratejisidir. Soyutlama eğiliminin temelinde içsel bir zorunluluğun gereği olan nesne ve doğa biçimlerinin yapı ve görüntü özelliklerinin değiştirilme amacı yatmaktadır. Soyutlamada yapı ve görüntü özellikleri değiştirilirken elde edilecek bütün sonuçlar, kendisinden hareket edilen doğa biçimi ya da nesnenin esas nitelikleriyle ilgili bir takım biçimsel belirti ve bilgiler taşımak zorundadır.

Endüstri çağının başlaması, teknolojik gelişme, ekonomik yaşamın değişme ve buna bağlı olarak farklı bir kültürün oluşması toplumun yeni düşüncelere sahip olmasına ve değişmesine neden olmuştur. Bu da doğal olarak sanata ve sanatçıya yansımıştır.

> "Bu yeniçağın beraberinde getirdiği yeni anlayış dünyaya bakış açısını; yeni bir sanatın oluşmasını da gerekli kılıyordu. Natüralizm geleneği içinde sanatın olanakları görsel gerçeği yansıtmaktan öteye geçemiyordu. Sanatın büyük toplumlara yaşam alanı açacak olan yeni bir biçim dilinin yaratılması gerekiyordu." (İpşiroğlu, 2011:2).

Yaşanılmakta olan yeniçağ teknoloji çağıdır. İnsanların içinde bulundukları çevrenin değişmesiyle, çevreyi görme ve duyularla algılama tarzında da değişiklikler oldu. Bu değişimler paralelinde sanat da yeni biçim tarzını oluşturmaya başladı. Bu yeni tarz, doğanın soyutlanmasıyla oluşmaya başlamıştır. Plastik sanatlarda ve özellikle de heykel sanatında betimlenmiş, modüle edilmiş insan vücudunun ve vücut parçalarının tarih boyunca doğaya uygun, gerçekçi bir anlatımla sunulduğu kadar soyutlanarak

fantastik boyutlar kazandırılarak betimlenmiştir.

> "20. yüzyıl modernizmin başlıca ifade biçimi olmuş 19. yüzyıl sonunda izlenimcilerden başlayarak gelişen soyutlama eğilimi, sanatçıların görünen dünyanın gerçekliğinden kopuşunu beraberinde getirmiştir. 20. yüzyıl başına tarihlenen her akım, genel bir eğilim olarak soyutlamayı benimsemiş ve sanat için sanatçı bir yaklaşımı içinde akademik ve natüralist ifadeden ayrılmıştır". (Turani,1992:553).

Bu ifade biçimini benimseyen sanatçılar; insanın doğal yapısına bağlı kalmaksızın vermek istediği duyguyu ve etkiyi en iyi şekilde yansıtabilecek biçimleri aramışlardır. Bunu da nesneleri oluşturan formları kimi yerde abartıp kimi yerde yalınlaştırıp soyutlamaya giderek gerçekleştirmişlerdir. Çünkü yeni anlatım biçimleri ortaya çıkarmak için biçimler üzerinde oynayarak, farklı denemelere girip, biçimler soyutlamak gerektiği düşünülmüştür.

Doğa bu noktada tıpkı resimde olduğu gibi heykelde de bir sanat için veri olabilmektedir. Doğayı yansıtmak yerine özgür bir yorum anlayışının gelişmesine olanak sağlayan böylesi köklü bir değişim, heykel sanatı açısından etkisi bugüne ulaşan önemli bir dönüm noktasıdır. 1950'den sonra Türk Sanatında heykelde de resimdeki soyutlamaya paralel, doğadan soyutlanmış biçimler görülmeye ve soyut form'a yönelişler giderek ağırlık kazanmaya başlamıştır.

2.1.1. Türk Heykel Sanat Eğitimi ve Sanayi-i Nefise Mektebi

Heykel sanatının gelişmesi ve Batılı anlamda heykel eğitiminin başlatılabilmesi için dönemin şartlarını iyi bilmek gerekiyor. Halkın heykele ilişkin tabularının yıkılması ve heykel sanatının var olabilmesi için devrim niteliğinde kararlar alınması gerekiyordu. Heykel sanatı ve sanat eğitiminin sürdürülebilmesi için özgür bir ortama gereksinim vardı. Bu nedenle Cumhuriyet öncesi heykel çalışmalarının akademi ile sınırlı kalması, Türk halkının heykel sanatına karşı önyargılı tutumunu devam ettirmiştir.

> "Sanayi-i Nefise Mektebinde Cumhuriyet ilanına dek geçen sürede İhsan Özsoy, İsa Behzad, Mahir Tomruk ve Nijad Sirel olmak üzere yetişmiş dört heykel sanatçısı bulunmaktaydı. Bununla birlikte bu alanda hedeflenen gelişmeyi sağlayacak biçimde, Cumhuriyet yönetimi tarafından bir takım uygulamalar/önlemler getirilmek koşuluyla Türkiye de heykel plastiğiyle ilgili çalışmaların temelden başlatılmasını zorunlu kılmıştır". (Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatı. Kültür Bakanlığı)

Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından 1924 yılında devlet tarafından yurt dışına gönderilen öğrenciler arasında heykel sanatçısı bulunmamaktadır. 1925'te Ratip Aşir Acudoğlu devlet tarafından Paris'e heykel eğitimi için gönderilen ilk heykel sanatçımız olmuştur.

> "Sonraki yıllarda akademi öğrencilerinden; Ali Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, İlhan Koman, Şadi Çalık ve Kuzgun Acar gibi sanatçılar yurtdışında eğitim görerek yurda dönmüş ve Çağdaş Türk Heykel Eğitim sistemimizin modernleşmesine ve gelişmesine çok önemli katkılar sağlamıştır. Bu sanatçıların ülkemizde heykel sanatının gelişmesinde büyük payları olmuştur" (Şenyapılı, 2003: 97)

1950'li yıllara doğru heykel sanatında bir dalgalanma olur. Batı'daki bu etkilenmeden Güzel Sanatlar Akademisi de (Sanayi-i Nefise) nasibini alır. Non-Figüratif sanat anlayışı Türk heykel sanatını etkiler.

2.1.2 Türk Heykel Sanatında Soyutlama Yapan Sanayi-i Nefise Mezunu İlk Sanatçılarımız

Cumhuriyet sonrası birinci kuşak heykel sanatçılarımız, özgür bir şekilde doğadan yorumlamalar yapmışlar, soyut ve soyutlamacı anlayıştaki düşüncelerini her sanatçı kendine özgü bir dille yorumlamış ve farklı malzemelere uygulayarak yetişecek yeni kuşaklara ve çağdaş heykel sanatına önemli katkılar sağlamışlardır. (Hano 2018)

Ali Hadi Bara, "soyut ve figüratif soyutlamacı anlayıştaki heykelleri ile tanınmaktadır" (Tansuğ, 2008:191). 1950'li yıllara kadar Hadi Bara'da ideal güzellik anlayışı içerisinde çıplak kadın figürleri ortaya koyan Maillol etkisi görülür. Sanatçı çalışmalarında, plastik dokusunu ve formları deforme ederek, ışığın yüzeyde dağılmasını engeller ve hareket olgusunu ortaya çıkarır (Dans eden Figür). Bara, 1950 yılından sonra figüratif soyutlamacı heykel üzerine çalışmayı bırakarak, geometrik nitelikli çalışmalar yapmaya yönelmiştir (Resim 3- 4).

Resim 3. H. Bara
(http 1)

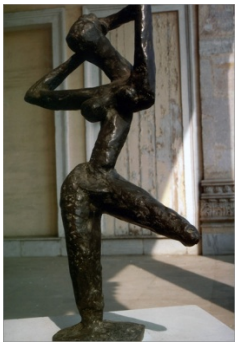

Resim 4. H. Bara (http-2)

Resim 5. Zühtü Müridoğlu Balerinler (Müridoğlu 2006)

Zühtü Müridoğlu, Cumhuriyet sonrası dönem kuşağının ilk heykel sanatçılarından, figüratif soyutlamacı ve soyut anlayışının Türkiye'deki öncüleri arasında yer alan önemli temsilcilerindendir. Germener, Müridoğlu için şunları yazmaktadır:

> "Sürekli değişen dünyada evrensel sanatçının çağdaş ve modern olması gerektiğine inanan Müridoğlu çağdaşlaşma anlayışı doğrultusunda çalışmalar üretmiş, başlangıçta, sanat eğitimi için gitmiş olduğu Fransa da bulunduğu yıllarda heykeltıraş Maillol'un yapmış olduğu yumuşak tombul kadın figürlerinden etkilenmiş ve bu yapıtlara benzeyen çalışmalara yer verilmiştir. Figüratif ve soyut çalışmalarına devinim kazandırmayı amaçlamış ve hayatı boyunca ilgilendiği konulardan biri olmuştur. Figürün görünümünden çok hareketiyle ilgilenen sanatçı, minimalist anlayıştaki ahşap heykellerinde de hareket etkisini sürekli aramıştır."(Germaner 2006:9).

Klasik Batı müziğine hayran olan Müridoğlu, bale, opera ve tiyatroya yakından ilgi göstermiş ve bu yakın ilgi tema olarak yapıtlarına yansımıştır. Soyutlamanın ön plana çıkarıldığı, olağandan fazla uzatılmış kol ve bacak formlarıyla ortalama boyutlarının altında olan bu bronz heykeller, küçük bir kaide üzerine yerleştirilmiş (Resim 5).

Şadi Çalık, figüratif heykelleri ve anıtlarının yanı sıra, geometrik soyutlamacı anlayış doğrultusunda ürettiği heykelleriyle tanınır. "Sanatçı neo-klasik figüratif ve non figüratif çalışmalarını bir arada sürdürmüş figüratif çalışmaları sanatçı için doğa yorumundan soyuta açılan yol gibidir" (Çalık 2006:63) (Resim 6).

Resim 6. Şadi Çalık Kültür Parkı İzmir.
(http-3)

Resim 7. Şadi Çalık Vietnam (http-3)

1970 yılında Vietnam'da öldürülen insanlar anısına yapılan "Vietnam" heykeli 188 cm yüksekliğinde alçı döküm olan figüre, bronz patine olarak yapılmıştır. Sanatçının bu çalışması güçlü modelaj tekniği ile yapılmıştır. Yüzey dokusundaki kesik, çizgi ve darbeler; katmanlar arasında oluşan ışık-gölge malzemede derinlik hissi uyandırarak ayrı bir dokusal öğe oluşturmuştur (Resim 7).

İlhan Koman'ın, evrensel bir sanatçı niteliğiyle çağdaş sanata önemli katkıları olmuştur. Deniz dalgasını anımsatan Akdeniz Heykeli'nde, dalgaların biçim kazanarak meydana getirmeye çalıştığı dilimlere bölünmüş dünyayı kucaklayan, kolları açık uçacak edasında bir kadını simgelemektedir. (Resim 8)

> "Çalışmaya karşı cepheden bakıldığında sinetik yanılgıdan hareket olgusu sezilmezken, sağ ya da sol cephelerden çalışmaya bakıldığında yüzünde sert bir ifade ve vücut hatları dalgaların ritim kazanmasıyla hareket kazandırılmıştır. Koman Akdeniz heykeline ince dilimli metallerin ağırlığına rağmen uçacakmış bir etki verdiğinde hafif görünümlü bir çalışma olarak algılanmaktadır. Dilimler arasında eşit aralıklardaki boşluk ve kesintinin sürekliliği, izleyicinin hareket etmesiyle heykelinde hareket ve dalgalanma izlenimi verdiğini izleyicide hissettirmektedir." (Tunca, 2007:67)

Resim 8. İlhan Koman Akdeniz Güneşi. (http: 6)

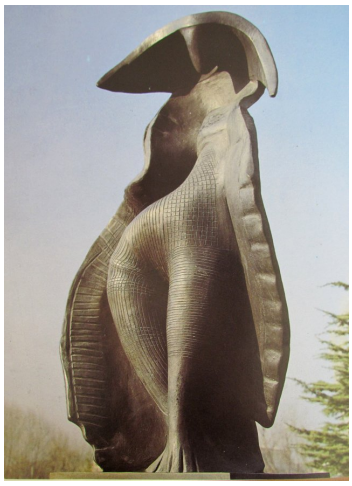

Resim 9. İlhan Koman Seymenler Parkı Ankara (http 6)

3.1. 1950 Sonrası Heykel Sanatındaki Gelişmelerin Türk Sanatına yansımaları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyadaki siyasi, ekonomik ve teknolojinin gelişimi ile etkilenen sanat ve sanat görüşü Batı ile bütünleşmiş Türkiye Cumhuriyetini de etkiler. Siyasi ve ekonomik bağımlılık sanat dünyasında da kendini gösterir. Bu konuda Yağcı bir araştırmasında (Yağcı, 2017) heykel dünyamızla ilgili şunları demektedir.

> "1950 sonrası Avrupa ve Amerika'daki sanat oluşumları etkilerinin, ülkemize yansıması ve oluşan yeni ortamda yetişen Hüseyin Gezer, Ali Teoman Germaner, Tamer Başoğlu, Zerrin Bölükbaşı, Hakkı Karayiğitoğlu, Mehmet Aksoy ve Kuzgun Acar gibi sanatçılar geometrik soyut ve figür soyutlamaları gibi tarzlarda üretimlerini sürdürmüşlerdir. Türk heykel sanatçılarının çaba ve gayretleri Kuzgun Acar'ın soyutlaşma stilinde yaptığı eserleri için ilk ödülü aldığı 1961 yılında düzenlenmiş olan Paris Sanat Festivali'nin çerçevesinde organize edilmiş

heykelcilik yarışmasında ortaya çıkar" (Yağcı, 2017) (Resim 9-10-11-12).

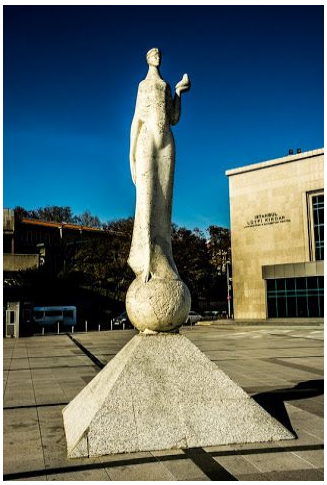

Resim 10. İ.Hakkı Karayiğit Barış

Resim 11. Hüseyin Gezer (http-8)

Değişik isim ve kavramlar altında sınıflandırılan, soyut sanat yönündeki eğilimlerin, bu kadar geniş bir yelpazeye yayılması Avrupa'da 20. yüzyıla özgü gelişmeler kapsamında daha çok da, 1910'lu yıllara kadar geri götürülebilen olgularla ilgilidir. 1950'li yıllarda Türkiye'de kültür koşulları açısından yeni bir deneyim olarak, sergiler yoluyla yaşama geçirmeye çalışılan bu eğilim, salt bir yenileşme tutkusunun uzantısı olarak düşünülemez.

Resim 12. Hüseyin Gezer Efenin Aşkı (http//ebrunslun.blogspot.com)

Resim 13. Kuzgun Acar Kuşlar (Kaynak http 7)

Türk heykelinin başarısının temeli 1950-1960 yılları arasındaki soyut ve soyutlamaya yönelimin yoğun çabasıdır.

Resim 14. Ali Teoman Germaner

Resim 15. Şadi Çalık

Resim 16. Z. Bölükbaşı
(Kaynak: : http//www.365womenartist.com)

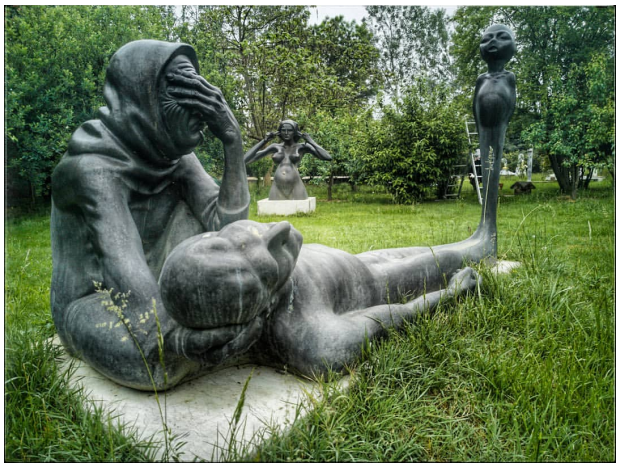

Resim 17. Mehmet Aksoy

1960'lı yıllarda henüz yeterince berraklaşmayan, 1970'li yıllara doğru sanatsal seçenekler olarak, kendini gösterecek olan bu yöndeki gelişmeler, o dönemin kimi orta kuşak sanatçılarında, seçkin temsilcilerini bulmaktaydı. Artık bir takım sentezler söz konusu olabiliyordu. Soyutçuluk ya da figürcülük gibi, görünürde dikkati çeken kesin ayrımlar, kalitenin bir ölçütü olmanın ötesinde, özgün bir yoruma yol açabildiği oranda önemsenebiliyordu.

III.1.2. Gazi Eğitim Enstitüsünde Heykel Sanatı ve Eğitimi

Cumhuriyet sonrası, sosyal yaşamda ve ekonomik sistemlerdeki gelişimler ve değişimler tüm toplumsal sistemleri ve yaşam tarzlarını da doğrudan etkiledi. Toplumsal yaşamın aynası tüm sosyal yaşamın yanı sıra sanattada dönüşüm ve değişim gerçekleşir. Cumhuriyet'in değerlerini ve Atatürk ilke ve inkılaplarını anlatan anıtlar yabancı sanatçılara yaptırılır. İstanbul'da akademiden mezun birkaç Türk sanatçısı da anıt yapmaya başlamıştı. İstanbul'da sanat eğitimi veren Akademi dışında Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olan sanatçılar da dikkat çekmeye başlar.

Resim 18. Gazi Eğitim Enstitüsü Heykel Atölyesi 1965
(Kaynak İdealist Okul Üretken Atölye İsmail Saray arşivi)

Cumhuriyet dönemi heykel çalışmaları yönünden söz edilmesi gereken diğer bir kurum da Gazi Eğitim Enstitüsüdür. 1926 yılında Atatürk'ün direktifleri ile kurulan Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde 1932 yılında İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde Resim-İş Bölümü kuruldu. Eğitim süreçleri içinde öğrenciler haftada iki saat Hakkı İzzet'in yürüttüğü modelaj dersleri gördüler. 1939 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in önerisiyle, Zühtü Müridoğlu, bu kuruma heykel eğitimcisi olarak atanır. Ama Müridoğlu kısa bir süre görev yaparak İstanbul'a geri döndü. Hakkı İzzet'ten sonra İngiltere'de baskı sanatları ve seramik eğitimi alan Nevide Gökaydın 1951-1971 yılları arasında Grafik sanatları dersi dışında, zaman zaman seramik, Modelaj ve Form-İnşa derslerine girdi. Bu dönemde Gazi Eğitim'deki heykel eğitimi için Hüseyin Gezer şunları söyler:

> "Heykel alanında yetkin hocalarının olmayışı, eğitim programının yetersizliği nedeniyle ilerleme kaydedilmedi. Bu uygulama 1963 yılına kadar devam etti. Bu tarihten sonra canlı modelden etüdler, değişik malzemelerden uygulamalar yapılmaya başlanmıştır. Bu kurumda çağdaş anlamda heykel eğitimi 1978 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünün 4 yıllık bir eğitim programıyla Gazi Yüksek Öğretmen Okulu olmasıyla başlar. 1980 yılında Resim-İş Bölümünde Heykel Ana Sanat Dalı olarak heykel eğitimini sürdürmüştür" (Gezer, 1984).

Gazi Resim-İş'te sanatı işle ilişkilendirerek siyasal ve toplumsal bir seferberlik haline katma çabası, modern cumhuriyetin gereksinim duyduğu, sanat eğitimi ve üretimine hakim öğretmenlerin gelişiminde etkili oldu (Resim İdealist Mektep, Üretken Atölye 2019).

1950'li yıllarda bu kurumdan mezun olan Burhan Alkar Modelaj atölyesine asistan olarak atanır. 1960 yılında devlet bursunu kazanarak Fransa'ya gider 1965 yılında yurda dönerek Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünde Modelaj öğretmenliğine başlar. Heykel ağırlıklı çalışmalar yaparak öğrencileri hafta sonu tatillerde ve boş zamanlarında heykele yöneltmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsünde; bu öğrenciler, 1969'dan itibaren devlet sergilerine, heykel çalışmaları ile katılmaya başlamışlar ve heykel eğitimi için yurtdışına gönderilmişlerdir. Cengiz Çekil Fransa'ya, Erol Kınalı Almanya, İsmail Saray ve Aydın Akdeniz İngiltere'ye gitmişlerdir. Heykelde o günlere kadar tek merkez olan İstanbul'un yanı sıra Ankara'dan da söz edilmeye başlanmış heykelin bu kurumda yetişen öğrencileriyle birlikte Samsun, İzmir, Adana gibi illere yayılması da gerçekleşmiştir. Bu sanatçılardan biri de anıtları ile tanınan Metin Yurdanur'dur.

Resim 19. Burhan Alkar
(Kaynak: http//www.burhanalkar.net)

Resim 20. Burhan Alkar
(Kaynak : http//www.burhanalkar.net)

Resim 21. Burhan Alkar Sevgi
(Kaynak : http//www.burhanalkar.net)

Hasan Pekmezci, Burhan Alkar için kaleme aldığı bir makalesinde şöyle demektedir (Pekmezci, 2017).

> "Burhan Alkar, aldığı köklü eğitim aşamaları nedeniyle güçlü bir desene sahip olmanın getirdiği nesneyi, formu tanıma, onun iç ve dış dinamizmini, enerjisini hissedebilme ve dileğince yorumlama özgüvenini ve özgürlüğünü sonuna kadar yaşayabilen bir sanat insanıdır. Soyut-somut bütün heykellerinde, formlarında bu bilinç egemendir. Üretmek, yaratmak, sürekli islim üzerinde olmak, heykelle yatıp kalkmak, eserlerini toplumla, halk yığınlarıyla paylaşmak, kendini yetiştiren bu ülke sanatına bıkmadan, usanmadan, yılmadan katkıda bulunarak vefa borcu olarak ödemek, bu sanatçı duyarlılığının ve sorumluluğunun sonucudur. Bu bilincin getirdiği sorumluluk duygusu ile yıllarca çalıştı." (Pekmezci 2017

1969'da bu kurumdan mezun olan Remzi Savaş, 1975'te Fransa'da Resim ve Heykel eğitimi görerek Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünde modelaj öğretmeni olarak görev yapmaya başlar. Remzi Savaş, 1975-1980 yılları arasındaki süreçte öğrenci olaylarının okullardaki rahatsız edici ortamında sanat adına bir şeyler yapma gayretindeydi.

Resim 22. Remzi Savaş Fiskıye

Resim 23. Remzi Savaş (Kaynak https//abdullahabdurrahman.wordpress.com)

1978'de Gazi Eğitim Enstitüsü 4 yıllık bir eğitim programıyla Gazi Yüksek Öğretmen Okuluna dönüşür. Bu dönemde Gazi Eğitimde ilk defa ciddi anlamda heykel eğitimi başlatılır. Remzi Savaş'ın gayretleri ile 1980'de heykel ana sanat dalı açılır. 1982 yılında Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Gazi Eğitim Fakültesi olarak Gazi Üniversitesine bağlanır. 1985 yılında Remzi Savaş bu kurumdan ayrılarak Hacettepe Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümünde göreve başlar.

Remzi Savaş, Gazi Eğitimde ilk heykel grubu öğrencilerine canlı modelden etütler ve sonrasında da figür soyutlamaları yaptırır. "Form" kavramı onun için çok önemlidir. Ona göre, "sanatı insanın öbür anlatım yollarından ayıran şey formudur." Remzi Savaş bir söyleşide şöyle demektedir:

> "Amacımız görünen gerçeği vermek değil. Bir türkü, bir müzik, yoldan geçen bir insan, bir ağaç, bir nesne insana özlemini çok duyduğu bir duyguyu, espriyi yaşatabilir. Bu sözcüklerle anlatılamaya bilir, ama eminim her insan böyle duyguları yaşamıştır ve bunun da görünenle ilişkisi yoktur. Çalışmalarımızda önemli olan form'dur. Yapıtın figüratif ya da soyutlanmış olması çok önemli değildir. Figürün bağlayıcı etkileri olur o kadar." (Remzi Savaş. tripod.com/sanat)

Resim 24. Metin Yurdanur (kaynak:https//galerisoyut.com.tr

Resim 23. Metin Yurdanur (Kaynak:https//galerisoyut.com.tr)

Resim 26. Necmettin Yağcı

Resim 27. Necmettin Yağcı

Resim 28. Turhan Çetin (Kaynak: http//www.turkishculture.org)

1980 sonrası Gazi Eğitim'de Heykel atölyesinde öğrenciler, yaratı yeteneklerini geliştirmeyi hedefleyerek nitelikli soyutlamalara yöneldiler. Bu atölyelerde doğal form ve nesnelerden etüdler, temel heykel eğitiminin en önemli sürecini oluşturdu. Kendini geliştirmek isteyen sanat eğitimcisi ve sanatçı adayları için "Soyutlama" üç boyutlu sanatsal üretimin başlıca eğilimi olmuştur. Bu atölyelerde yetişen, Turhan Çetin, Necmettin Yağcı, Şinasi Tek, Refa Emrali, Mümtaz Demirkalp, Bora Türkkan ve Suat Karaaslan gibi sanatçılar bu yıllarda Gazi Eğitim Heykel atölyesinden mezun olurlar. Söz konusu sanatçılar, akademik çalışmanın ötesinde çeşitli malzemelerle deneysel birçok yapıtları ile dikkat çektiler. Remzi Savaş'ın Hacettepe Üniversitesine geçişinden sonra, 1986 yılında Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Resim-İş Bölümü Heykel Ana Sanat Dalının ilk öğrencilerinden olan Necmettin Yağcı heykel dersleri vermek üzere bu kuruma öğretim görevlisi olarak atanır. Günümüze dek bu görevi sürdüren Necmettin Yağcı, bu kurumda, en uzun süre heykel hocalığı

yapan öğretim elemanıdır.

Resim 29. Turhan Çetin
(Kaynak:www.turkishculture.com)

Resim 30. Şinasi Tek (Kaynak:http//www.aspatart.com)

Sonuç

Sanayi-i Nefise Mektebi açıldıktan sonra "heykel" resmen öğretim konusu oluncaya kadar Türk heykeltıraşı yetişmemiş, devlet tarafından yetenekli öğrenciler yurtdışına eğitim görmeleri için gönderilerek çağdaş Türk heykel sanatçılarının ortaya çıkmasına olanak sağlanmıştır. Bu nedenle, bugünkü anlamda Türk heykel sanatının kaynağı, Batı olmuştur. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından sonra, burada heykel eğitiminin verilmeye başlanması, Batılı anlamda modern heykel anlayışında çalışmaları başlatmıştır.

Endüstri çağının başlaması, ekonomik ve sosyal değişime paralel sanatta da, yeni "form" ifade biçimleri ile sanatçı kendini geliştirmiştir. Artık doğayı olduğu gibi yansıtmak yetersiz ve gereksiz olarak görülmüştür. Sanatçı, sanatı özgürce yaratma adına yeni biçimler oluşturmuştur. İnsan bedeninden hareketle soyutlamaya ve bu geometrik biçimlere götürülen sanat objesi kimi zaman abartılırken, kimi zamanda yalınlaştırılmıştır.

Türkiye'deki, sanat eğitim kurumlarında, geleneksel sanat eğitiminin yanı sıra evrensel sanat anlayışı çerçevesinde insanın doğal yapısına bağlı kalmaksızın verilmek istenen duygu ve düşünceyi yansıtabilecek ifade biçimlerinin araştırılması gerekliliğine inanılarak soyutlamalar yaptırılır.

Soyutlama modern bir buluş bir seçim değildir. Sanatın yaşamsal edimidir; görüş alanının içselleştirilmesini ve aşılmasını sağlayan gücü temsil eder ki, bu olmaksızın sanat da var olamaz. Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) ve Gazi Eğitim mezunu sanatçı ve sanat eğitimcileri uluslararası uygarlık düzeyinde yerlerini almaya çalışmaktadır.

Kaynaklar

Çalık, Ş. (2006) Bellek ve Ölçek İstanbul Modern Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatı. https//edebiyatvesanatakademisi.com/heykelsanat uygarlıklar/Türk heykel/19176

Elibol, G. (1973) Atatürk ve Resim-Heykel 2. Baskı İş Bankası kültür Yayınları.

Germaner, S. (2006) Zühtü Müridoğlu Resim Heykel Bütün Bir Yaşam. Yapı Kredi Yayınları İstanbul

Gezer, H. (1984) Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ankara.

Müridoğlu, Z. (2006). Resim Heykel Bütün Bir yaşam. İstanbul: YKY.

Hano, B. Figüratif Soyutlama anlayışında yapıtlar ortaya koyan Cumhuriyet sonrası dönem heykeltıraşları üzerine bir deneme. Turan-sam Turan Araştırmaları Merkezi Cilt 8 Sonbahar Özel sayısı. II. Uluslar arası Sosyal Bilimler Kongresi

İdealist Mektep, Üretken Atölye. 1932'den 1973'e Gazi Resim-İş 10 Nisan 2019 https://saltonline.org/tr/1954/idealist-mektep-uretken-atölye

Özcan, Ü.N. (2009) Heykeltraş Burhan Alkar . Y.Lisans Tezi. Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü Ankara

Pekmezci, H. (2017) Heykel gibi İnsan Burhan Alkar.Türkiyenin Kültür Sanat Portalı 27.Şubat 2017 sanattan yansımalar.com

T.C. Kültür Bakanlığı http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-23908 Cumhuriyet - dönemi-turk-heykel-sanati.html

Tansuğ, S. (2008) Eczacıbaşı Sanat Ansiklobedisi. Yem Yayın.2. Baskı. İstanbul

Tunca, A. (2008), Tıraşsız Heykeltraş Edirneli İlhan Koman. İstanbul: Yöre Dergisi. Yöresel Kitaplar Dizisi

Yağçı, N. (2017) 1960 sonrası Türk Heykel Sanatında Form-Malzeme-İfade Bağlamında Uygulamalar. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Tezi Ankara

Yasa, Z.Y. (2011) Siyasi/Estetik Gösterge Olarak kamusal Alanda Anıt ve Heykel Metujfa 2011/1 28-1 177-90 https:// S 3 amazonaws. Com/academia edu. Documents

http-1: http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=246
http-2: http://www.gateofturkey.com/section/tr/442/7/kultur-ve-sanat-guzel-sanatlar-plastik-sanatlar
http-3: http://artists-birthdays.blogspot.com/2018/12/happy-birthday-turkish-sculptor-sadi.html?q=şadi+çalık
http-6: http://www.leblebitozu.com/turk-da-vincisi-ilhan-komanin-eserleri-ve-hayati/)
http-7: https://www.arkitera.com/etiket/kuzgun-acar/
http-8: https://www.artamonline.com/281-muzayede-cagdas-sanat-eserleri/3811-huseyin-gezer-1920-2013-kecili-kiz

İDİL

Araştırma-İnceleme

FACTORS AFFECTING EDUCATION OF TURKISH SCULPTURE AFTER REPUBLIC AND ABSTRACTION IN SCULPTURE EDUCATION

Necmettin YAĞCI

Yağcı, Necmettin. "Factors Affecting Education of Turkish Sculpture After Republic and Abstraction in Sculpture Education" idil, 60 (2019 August): s. 1049–1062. doi: 10.7816/idil-08-60-10

Abstract

In 1883, Sanayi-i Nefise Mektebi, which provides art education in the Western sense, was opened. İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk and Nijad Sirel, who completed their education in this institution before the Republic, are the names that have passed to the history of art since they gave their original and mature sculpture works during the Republican period and they were responsible for raising the sculpture artists who will carry Turkish Sculpture Art to future generations. In the early post-Republic period, the foundations of contemporary sculpture education were laid thanks to art educators and artists sent abroad to provide modern and contemporary art education. Fine Arts Academy and Gazi Institute of Education, Painting Teaching Department, with the contributions of competent art educators in the field of new artists, took part in the Turkish sculpture art. In the 20th century, with the development of the industry, the "form" in the Plastic Arts undergoes change. Naturalist and Realistic forms are replaced by deformation-weighted or geometric abstracted forms. This concept settled albeit belatedly, to Turkey, was developed in a very short period of time by the Artist and Arts Educator.In the 1950s, the artists, who instractor in the Academy, did not leave the "reality" they saw in nature with the effect of the education they gave, but they gave a sculpture education in which modern formal searches and social influences in the west were at the forefront.In this sense of abstraction, which does not turn its back on the external reality of the object, some artists have turned to formal analyzes by deformation and in others by breaking the forms. In this period, abstraction became the main tendency of artistic production in Turkish Sculpture art. These objects, which are interpreted by moving away from a realistic understanding while making abstraction in formatting about nature, also carry traces from nature. There is no way that this study, which has a different form than the natural form, can be found in nature.

Keywords: Sculpture art, Art education, Form, Abstraction